

Fra Seefliegerhorst Thisted til Dragsbæklejr

Frank Weber

Et par kilometer syd for Thisted bymidte, i Dragsbæk, lå i mellemkrigstiden den gulkalkede Hans Simons Gård, hvis ene længe endnu er bevaret. I 1930 købte Thisted Kommune gården og dens tilliggende jorder for derved at erhverve den pragtfulde badestrand til befolkningen i Thisted. "Simons Bakker" og den foranliggende strand, med den storslåede udsigt til Mors og Silstrup Hoved, blev således et yndet udflugtsmål i de følgende 10 år. Men så kom krigen.

Allerede den 9. april 1940 kom der tyske tropper til Thy. De fleste rykkede straks videre til Hansted og længere nordpå til Vendsyssel, men i midten af maj ankom de første vandflyvere til Thisted. Hele sommeren lå der til stadighed 5-6 tyske vandflyvere fortøjet ud for Simons Bakke. Et større byggeri blev påbegyndt i maj med opførelse af barakker og støbning af betonbunkers. Byggepladsen blev sikret af tyske maskingeværposter.

Natten til den 29. maj nærmede et engelsk fly sig i stor højde. Pludselig styrtdykkede flyet mod Dragsbæk, hvor nogle lysbomber blev kastet. Flyet var på udkig efter de tyske troppetransporter fra Norge. De tyske vagtposter i Dragsbæk åbnede ild, og flyet drejede hurtigt væk, mens flyets agterskytte besvarede ilden. I løbet af juli blev lokalbefolkningen efterhånden klar over, at der ikke var tale om almindelige mandskabsbarakker, men derimod om anlæggelse af en militær søflyveplads. Flere af beboerne i Dragsbæk turde ikke opholde sig hjemme om natten, af frygt for engelske luftangreb.

I midten af august var søflyvepladsen stort set operationsklar, og den kom herefter til at fungere som "satellitbase" for den tyske søflyveplads ved Aalborg. De 5-6 vandflyvere, som nogenlunde konstant var stationeret i Dragsbæk, havde flere forskellige opgaver. De foretog rekognosceringer ud over Nordsøen, og angreb af og til de britiske skibskonvojer ved Englands østkyst. For det meste bestod deres opgave dog i at eskortere egne skibe mellem Tyskland og Norge, samt at fungere som søredningstjeneste for tyske piloter, der måtte nødlande i Nordsøen. En hel del danske fiskere i havsnød blev reddet, netop fordi vandflyvere fra Thisted fik øje på dem og sendte hjælp af sted i tide. Mellem togterne fungerede søflyvepladsen som flyverskole for vordende søflyvere, og de mange flyvninger i lav højde over Thisted, nat som dag, var i visse perioder til stor gene for byens indbyggere.

Som et led i etableringen af flyvepladsen, blev Thisted Kirkes spir udstyret med røde, elektriske pærer, og kom således til at fungere som lysfyrtårn for piloterne. Det var oplagt, at søflyvepladsen var et muligt bombemål for Royal Air Force, hvilket episoden med rekognosceringsflyet den 29. maj havde bekræftet. Derfor etablerede Luftwaffe sideløbende en "skinsøflyveplads" i Fårtoft øst for Thisted. Lette tømmerkonstruktioner illuderede her barakker og hangarer. En miniudgave af anløbsbroen i Dragsbæk blev bygget ud for skinanlægget, og 4-5 udrangerede vandflyvere lå opankret som

"lokkeduer". Om natten var der tændt lys på pladsen, der skulle lokke de britiske flybesætninger til at tro, at der virkelig var tale om den operative søflyveplads i Dragsbæk.

Simons Bakker, 1949, med bunkers og barakker fra besættelsestiden.

I den strenge vinter 1940-41 blev samtlige vandflyvere fra søflyvebasen i Aalborg flyttet til Thisted, idet isforholdene ved Aalborg umuliggjorde flyvninger. Søflyvepladsen i Dragsbæk kunne imidlertid ikke klare så stor en kapacitet, så de fleste af flyene blev oplagt i og på Thisted Havn - til almindelig havnepladslejeafgift selvfølgelig.

Vinterkulden medførte, at der blev foretaget meget få flyvninger i løbet af januar. I begyndelsen af februar monterede tyskerne meder på de ved Thisted Havn oplagte fly, således at de i givet fald kunne starte fra den sne- og isdækkede fjord.

I disse måneder patruljerede britiske fly fra Coastal Command langs den jyske vestkyst, på jagt efter tyske skibskonvojer. Den 11. februar kl. 18.55 littede et fly af typen Hudson fra 220. Squadron fra Thornaby med kurs mod Lister i Norge. Den skulle udføre en såkaldt "Hornli-patrulje", d.v.s. rekognoscere efter skibe i farvandet mellem Horns Rev og Lister. Kl. 21.20 nåede flyet sit mål og påbegyndte patruljeringen sydover. En lille time senere befandt flyet sig over Thisted. Her kunne besætningen, fra godt 2 km's højde, i det klare måneskin tydeligt se en anløbsbro, ca. 100 m lang, en slidske til isætning og optagning af vandfly, samt en stor hangar og en række mindre firkantede bygninger. At der her var tale om en søflyvebase var der således ingen tvivl om, og da syv antiluftskytsbatterier i området åbnede ild mod flyet, besluttede piloten at udføre et angreb. Bombelasten på tre 250 pounds sprængbomber samt fem 50 pounds brandbomber blev smidt tillige med en lysbombe, der dalede ned i en lille faldskærm. Den blev dog hurtigt slukket under den kraftige beskydning, så den britiske besætning kunne ikke konstatere, om angrebet var lykkedes. Den satte kurs mod hjemmebasen i England og forsvandt ud over Nordsøen. Flyet blev imidlertid omdirigeret til Kinloss i Skotland, p.g.a. de dårlige vejforhold, hvor det landede i god behold kl. 02.45.

Ingen af bomberne havde imidlertid ramt deres mål, men havde ramt isen ca. 100 m fra den store anløbsbro ved søflyvebasen. Angrebet medførte dog en hektisk aktivitet i Thisted. Tyskerne gik straks igang med at få camoufleret de mange fly på havnekajen. I de efterfølgende to uger blev alle flyene på nær de to største løftet ned på isen og fløjet bort. I slutningen af marts brød isen op, og den tyske krاندamper, der hele vinteren havde ligget ved Dragsbæk, kunne nu sejle ind i havnen og sætte de sidste to fly ned på vandet, hvorpå også de forsvandt afsted til en anden søflyvebase.

I de efterfølgende forårs- og sommermåneder var der næsten ingen flyvning, og de 4-5 fly, som til stadighed var i Dragsbæk, stod for det meste godt skjult i hangaren. I denne periode blev basen yderligere udbygget med den store bunker (et beskyttelsesrum til 50 mand) samt mindre depot- og mandskabsbarakker.

Efter bombeangrebet den 11. februar var søflyvebasen ved Thisted kommet med på Coastal Commands målliste, d.v.s. at man fra da af holdt øje med udviklingen gennem rekognosceringsflyvninger, f.eks. den 5. juni, og at flybesætninger i givet fald måtte angribe basen. Den 7. august 1941 lettede tre Hudsons fra 220. Squadron fra Thornaby, dennegang for at udføre en såkaldt "Intruder" (indtrænger) til Aalborg. Formålet med disse togter var at bombe de flyvebaser, hvorfra de tyske fly opererede, som angreb de britiske skibskonvojer i Nordsøen. Et af flyene passerede denne nat Lodbjerg Fyr og fulgte derpå nordsiden af Thisted Bredning og Limfjorden til Aalborg. Da flyet passerede Thisted, observerede besætningen hele 9 tyske vandflyvere af typen Fie 115 opankret ud for kysten. Positionen blev angivet til at være ca. 3,5 km. nord for Thisted. Det kan derfor være attrapanlægget i Fårtoft, som på dette tidspunkt var fuldt udbygget, besætningen så. Men faktisk havde "Aalborg See", som søflyvebasen i Dragsbæk var underlagt, på dette tidspunkt 10 af de relativt store He 115. Normalt var attrapflyene af mindre type, f.eks. Ar 196.

Et britisk rekognosceringsfly blev derfor sendt afsted til Thisted den 8. september, og fra en højde af 7,5-8 km fik piloten taget nogle fine fotos af søflyvebasen og havneområdet.

Vue over Dragsbæklejren med vandflyvebase.

To dage senere blev endnu et fly sendt afsted på rekognoscering over søflyvebasen ved Thisted. Flyet, en Hudson fra 608. Squadron, skulle foretage nedkastning af flyveblade i området Holstebro, Viborg, Skive og Thisted, for derved at sløre togtets egentlige formål. Besætningen kunne dog ikke komme med yderligere informationer vedrørende flyvepladsen, bortset fra en bemærkning om, at mørklægningen i al almindelighed var dårlig i de danske byer og på gårdene. Dette var et generelt problem for de britiske piloter, idet deres orientering derved blev forstyrret, hvilket skal ses på baggrund af den udbredte

opfattelse blandt den danske befolkning, at det måske endda var til stor hjælp for RAF. Faktisk bad man flere gange fra britisk side den danske modstandsbevægelse om at sørge for at de danske (tyske) direktiver omkring mørklægningen blev efterfulgt!

På basis af ovennævnte rekognosceringer beordrede det britiske Admiraltet et angreb udført den 2. oktober 1941 på søflyvebasen ved Thisted. Ialt 9 Hudsons skulle angribe tyske flådefartøjer ved Aalborg som det primære mål, med flyvepladserne ved Aalborg og Thisted som sekundære mål. Men da de 9 fly stod startklare på basen Thomaby, blev de overrasket af et tysk luftangreb. De tyske fly cirklede så længe over basen, at tidsplanen for det britiske togt ikke kunne holdes og derfor måtte opgives, idet stationschefen samtidigt tog i betragtning, at 608. Squadron endnu var uerfaren m.h.t. togter over Danmark.

Tre uger senere, den 20. oktober kl. 11.30 om formiddagen lettede 3 Hudsons fra Thomaby for at udføre en antiskibspatrolje langs den danske vestkyst. Flyene fik landkending ved Blåvandshuk og drejede, i en afstand af ca. 8 km fra kysten, nordover på jagt efter tyske skibe. Da formationen nåede Lildstrand nord for Hanstholm, uden at have lokaliseret et eneste skibsmål, drejede den ind over Hanherred for at afsøge Limfjorden og Thisted Bredning. Et af flyene drejede ud af formationen for at smide sin bombelast mod Skarrehage Molerværk på Nordmors. De to øvrige fly angreb i lav højde, ca. 10 m over vandoverfladen, hvad de antog var søflyvebasen ved Thisted. Bomberne blev kastet mod de opankrede fly, en stor hangar og en lidt mindre bygning. Et af flyene nåede ikke at rette op efter angrebet, det blev grebet af et vindstød, stallede og styrtede ned på en mark efter først at have ramt to landejendomme, hvoraf den ene nedbrændte totalt. Antiluftskytild fra attrapflyvepladsen og fra søflyvebasen blev besvaret fra de to fly, som hastigt satte kursen vestover og hjem, hvor de landede i god behold kl. 18.36. Tre tyske jagerfly af typen Me 109 var blevet sendt i luften for at optage forfølgelsen, men for sent til at de havde en chance for at indhente de to Hudsons.

Attrapflyvepladsen havde virket som planlagt, og tyskerne i Dragsbæk priste sig lykkelige for, at man fra "Kommandoflughafenbereich Jütland" havde presset på overfor "Luftgaukommando" for at bevare attrapanlægget ved Thisted. I juli var der ellers blevet udstedt en ordre om, at sådanne anlæg ikke måtte befinde sig indenfor en radius af 1.000 m fra civilbebyggelse. Der havde således været planer om at nedlægge anlægget i Fårtoft, som altså lå 150 m fra nærmeste beboelsesejendom. I sidste ende var det endda blevet udbygget yderligere.

I de efterfølgende tre år fik søflyvebasen fred for RAF, og flyvepladsen blev yderligere udbygget. Flere barakker blev opført og i kanten af det stadigt ekspanderende område placeredes maskingeværreder og projektører. Under "Augustoprøret" den 29. august 1943 blev Thistedes borgmester Chr. Iversen, ført til søflyvepladsen i Dragsbæk som gidsel, indtil urolighederne blev standset.

Efterhånden omdannedes søflyvepladsen til en regulær fæstning, på et næsten kvadratisk areal på 2x2 km. I løbet af eftersommeren 1943 og foråret 1944 blev der bygget 4 mandskabsbunkers i svær udførelse med plads til 20 mand i hver, samt 21 maskingeværbunkers. Pigtrådsspærringer, løbegange og minefelter samt store betonspærringer ved de

tre indfaldsveje til ”fæstningen” gjorde det muligt for tyskerne at forsvare søflyvebasen ved et evt. angreb fra landsiden. Men nu vendte RAF tilbage med fornyet interesse.

Vandflyvere, samlet på Thisted havn i en af de kolde krigsvintre. Foto: Aage Pedersen.

Den 23. maj foretog et rekognosceringsfly fra 544. Squadron et togt til Thisted, hvor det tog en serie luftfotos af søflyvebasen. To uger senere påbegyndte de allierede den storstilede invasion i Normandiet, og der gik derfor 5 måneder, inden RAF sendte en bombestyrke afsted mod Thisted. Flyene skulle udføre en ”Intruder” d.v.s. angribe søflyvepladsen. Togtet skulle udføres den 23. oktober, men flyene måtte imidlertid vende om kort efter starten p.g.a. vejret. Seks dage senere kom to jagerbombefly imidlertid afsted med ordre om at angribe søflyvebasen i Dragsbæk. De to fly, af typen Mosquito, lettede kl. 12.55 fra deres base West Raynham, og to timer senere krydsede de ind over den danske kyst nord for Agger. I en højde af kun 45 m over jorden fortsatte de direkte mod Dragsbæk. Til piloternes store overraskelse så det ud til, at basen var forladt. De kunne hverken se fly eller mennesker, og besluttede derfor at søge andre ”jagtmarker”. De fortsatte et kort stykke tid langs Limfjordens nordlige bred, hvorefter de drejede nordover. Her fik piloterne øje på et tog, der befandt sig lidt udenfor Hunstrup Station. De angreb straks toget, der standsede, hvorefter passagererne sprang ud til alle sider og i dækning. Efter at have givet toget endnu en salve, strøg de to Mosquitos udover Lildstrand og derfra vestpå og hjem, fulgt på vej af antiluftskytskanonerne i Lildstrand og Hanstholm. I de tyske rapporter blev det ene fly meldt nedstyrtet, men begge fly landede i god behold.

Efter dette togt blev søflyvebasen i Dragsbæk ikke længere betragtet som værende et særligt vigtigt mål for RAF. I eftersommeren 1944 var basen da også næsten rømmet for både personel og fly. Natten til den 26. februar 1945 blev nogle benzin- og petroleumsbeholdere på Thisted Havn beskudt af et britisk fly, som tilsyneladende ikke fandt sit primære mål. Den 18. april foretog et par Mosquitos en ”Intruder” til flyvepladserne ved Aalborg. Her bombede de start- og landingsbanerne, og på hjemvejen beskød de for en sikkerheds skyld kajpladsen på søflyvepladsen i Dragsbæk. Det var det sidste luftangreb inden Befrielsen.

Dragsbæk-lejren 1945-50

I mellemtiden var søflyvepladsen blevet befolket af et stadigt stigende antal tyske flygtninge, der fra de baltiske og nordtyske havne flygtede fra de fremrykkende russiske hære. Den 12. marts 1945 var de første flygtninge kommet til Thisted og ved Befrielsen den 5. maj var der ca. 2.500 tyske flygtninge i Thisted Amt. Heraf var de 850 flygtninge indkvarteret på søflyvebasen i Dragsbæk og

yderligere 60 i missionshuset i Asylgade. Mandskabsbarakkerne i Dragsbæk, der oprindeligt var beregnet til ca. 100 mand, var i takt med behovet blevet forøget med barakker til yderligere 1.200 mand.

Ved Befrielsen overtog den lokale modstandsbevægelse bevogtningen af lejren. Under rømningen af Hansted-fæstningen i dagene 11.-13. maj blev Dragsbæklejren brugt som transitlejre for 600 mand ad gangen.

At det ikke altid var lige fredeligt at bevogte flygtningene, kan ses af flg. rapport fra modstandsbevægelsens ”Parkkompagni og sektion Nordvest” den 2. juni 1945 kl. 23.05:

Vagten i Dragsbæk meddeler, at personer, der kommer sejlede i robåde, ligger ind til molen i Fliegerhorst. Da vagten mente, at det var danskere, der forsøgte at sælge fødevarer til flygtningene, løb de ned til stranden, men da forsvandt båden. Samtidig lagde vagten mærke til en anden robåd bemannet med 3 tyske marinesoldater, der sejlede bort fra Fliegerhorst. En tysk underofficer bad vagten om at forlade det tyske område. Kompagnichef M. C. Lund er kørt ud for at tale med kaptajn Tode, og aftalen med ham blev, at vore vagter har ret til at færdes i det tyske område med våben, og samtidig blev to tyske vagtposter sat ud for at arrestere de tyske marinesoldater, men da kaptajn Tode ikke ville tage ansvaret, blev to af vore vagter sat ud sammen med de to tyske vagtposter. Det menes, at de tyske marinesoldater er bevæbnet. Når de er arresteret vil de blive sat ind i den tyske arrest. Telefonforbindelse med vagten i Dragsbæk hver anden time. To mand af reserven sendt ud som forstærkning af bevogtningsmandskabet i hovedvagten i Seefliegerhorst.

I begyndelsen af juni ankom 40 engelske RAF-soldater til lejren. De overtog bevogtningen af lejren, og overvågede indsamlingen af våben og ammunition fra Thisted og omegn. Ammunitionen blev lastet på skibe ud for Dragsbæk og sejlet ud i Nordsøen, hvor det hele blev dumpet i havet. De fleste håndskydevåben blev lagt i et depot, hvorfra bl.a. politiet senere fik udleveret pistoler.

Tyske vandflyvere ved attrap-havnen i Fårtoft.

Efter en måneds tid blev det besluttet, at de tyske flygtninge skulle flyttes til Klitmøller og Hamborg (ved Hanstholm) og i løbet af juli forlod de sidste 225 tyskere lejren. Tilbage var ca. 50 flygtninge, der var indlagt på lazarettet. Lejren fik nu status af flygtningelazaret for Thisted og Hurup politikredse. Alene i Thisted politikredse var der 2.800 tyske flygtninge, så de 100 sengepladser kunne der hurtigt blive brug for.

I august overtog politiet bevogtningen af lejrene i samarbejde med Statens Civile Luftværn, og samtidigt blev det besluttet, at flygtningelazarettet skulle dække hele Thisted Amt. Man besluttede at anvende de resterende barakker til en del af de såkaldte ”allierede” flygtninge, som skulle flyttes fra den store flygtningelejre i

Nymindesag til Thisted. Derfor blev der bevilget 200.000 kr. til istandsættelse af barakkerne. Den 10. september ankom 600 allierede flygtninge, for det meste baltre, polakker og hviderussere, men også jugoslaver, ukrainere, italienere og franskmænd. De var ledsaget af den nye lejrechef, Henri Kaas-Larsen. Hans næstkommanderende var den kendte modstandsmand "Gemyse", Bent Høgsbro-Østergaard, der senere overtog stillingen som lejrechef i november 1946 med Lauge Christensen som sin souschef.

At englænderne stadig havde indflydelse på de danske dispositioner m.h.t. anvendelsen af det tyske militære udstyr, fremgår bl.a. af en skrivelse den 27. september, hvori Thisted politi får tilladelse til at overtage en del møbler og udstyr fra lazarettet i Dragsbæk - tilladelsen er givet af "British Military Mission, Property Control". Et vagthold på 12 engelske soldater og 12 danske marinesoldater var da også endnu på pladsen frem til den 11. januar 1946, til bevogtning af de resterende ammunitions- og våbenlagre.

På lazarettet var der i perioden 1945-46 til stadighed mellem 50 og 100 tyske flygtninge indlagt. Til lazarettet og flygtningelejrene i Thisted Amt var tilknyttet 1 læge, 1 lægeassistent (Stud. med.), 1 tandlæge, 1 apoteker, 1 oversygeplejerske, 1 jordemoder og 6 sygeplejersker. I løbet af 1945 blev 6-700 flygtninge sendt hjem til Tyskland, til enten den engelske, franske eller amerikanske besættelseszone. Flere fulgte i 1946, og i løbet af de første måneder af 1947 blev de sidste 700 tyske flygtninge sendt fra Thisted Amt til Romlejren ved Lemvig.

I sommeren 1946 blev der indrettet en alderdomshjem-afdeling i lejren med plads til 20 ældre flygtninge. I mellemtiden var antallet af allierede flygtninge nået op på næsten tusind personer, der var indkvarteret i de gamle tyske og enkelte nyopførte, barakker i Dragsbæk.

Efter at de sidste tyske flygtninge havde forladt lejren, blev lazarettet, der lå nord for den nuværende CF-kaserne, indrettet til et tuberkulosesanatorium for ikke-tyske flygtninge, administreret af Røde Kors og med den tidligere modstandsmand Alfred Jørgensen som leder. I

1949 kom bygningerne under den internationale flygtningeorganisation IRO's ledelse, og i oktober 1950 blev de sidste tuberkulosepatienter overført til almindelige danske sanatorier. En måned senere blev de ældre flygtninge i Dragsbæklejren overført til det, der nu på FN's opfordring blev omdøbt til "Alderdomshjemmet for ikke-tyske flygtninge" og et år senere kom til at hedde "socialministeriets alderdomshjem i Dragsbæk", da den danske stat overtog ansvaret. I 1953 ankom de såkaldte "Hong Kong-flygtninge", 100 ialt, som på FN's anmodning fik asyl i Danmark. De første 10 ældre fra Thisted Kommune fik plads på plejehjemmet i 1971, og kommunen overtog alderdomshjemmet, det nuværende "Dragsbækshjemmet", pr. 1. juli 1977.

I flygtningelejren reduceredes antallet af ikke-tyske flygtninge i perioden 1946-49, efterhånden som de fleste emigrerede til så fjerne egne af verden som Australien, USA og Canada. De ældste flygtninge flyttede over på plejehjemmet. Da de sidste litauere i 1949 sagde farvel til Dragsbæk, efterlod de et stort mindesmærke, bekostet og fremstillet af flygtningene i 1947, som tak for den gæstfrihed ca. 750 litauere og de mange andre flygtninge havde mødt under deres ophold i Thisted. Mindesmærket, som består af en mindemur, et stenrelief med det litauiske rigsvåben samt et højt og flot trækors, kan ses den dag i dag, efter at have været nænsomt restaureret et par gange.

Den 15. december 1950, en time efter at de sidste flygtninge var taget afsted, overtog Civilforsvaret lejren. En håndfuld håndværkere og andre arbejdere, herunder nogle delingsførere fra den nordjyske kolonne i Sæby, fik rengjort og reetableret lejren til en garnison, der i fremtiden kunne fungere som uddannelses- og hjemsted for kolonnen. I løbet af sommeren 1951 oprettedes en gruppeførerskole og den 1. november mødte de første værnepligtige til uddannelse. Kolonnens første chef i Dragsbæk var Niels Garde.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1993, side 83-90).